

Kompoziční ztvárnění krajiny

Krajina je velmi vzácnou syntézou dvou kategorií kulturní krajiny, a sice živé, do dnešních dnů se organicky vyvíjející krajiny s dominantním funkčním určením, a krajiny výjimečně dokonale záměrně komponované člověkem. Je tedy ve výsledku, syntézou představující typ specializovaného unikátního okrasného statku, ferme ornée, zaměřeného na chov a výcvik stejně unikátního plemene barokních koní galacarrossiérů. Tato syntéza je dána tím, že živá evolutivní krajina s jasnou chovatelskou funkcí je komponována do dvou kontrastních, avšak navzájem provázaných částí:

- formálně uspořádaná pastevní krajina vycházející z principů francouzské zahrady (aleje, étoile, patte d'oie, bosquety s cabinety) se záměrně potlačenou architekturou dvorů, odstíněnou strukturou sídel a sochami akcentujícími významná místa,
- romantický krajinářský park Mošnice využívající principů malířské perspektivy a bohatého sortimentu pěstovaných stromů.

Na rozdíl od jiných obdobných krajin, kde je kompozice založena na architektonických dominantách, krajinná kompozice zapsaného statku architekturu záměrně potlačuje. Architektura je přitom noblesní a srovnatelná s jinými analogickými císařskými, královskými nebo knížecími areály. Je vizuálně potlačována zelení, nesměřují na ni žádné komponované pohledy, tudíž sama není na první pohled nositelem viditelného řádu v krajině, ale je přirozeně jeho tušeným těžištěm mimo jiné s ohledem na užitkovou funkci krajiny, protože především této funkci slouží.

Rovinatá krajina v povodí meandrující řeky Labe o nadmořské výšce 200 m n. m. je jako předurčená k chovu a výcviku kočárových koní. Podél řeky Labe jsou půdy hlinitopísčité. Písčité cesty v lesích i hlinitopísčité mezi pastvinami a lukami jsou ideálním prostředím pro výcvik kočárových koní v záprahu v krajině. Úrodná niva řeky Labe poskytuje dostatek kvalitní píče pro pastvu i zajištění sena pro zimní období a díky půdním a klimatickým podmínkám a botanickému složení porostů je píče na pastvinách a loukách bohatá na živiny.

Písčité půdy, navazující plynule na nivu v severní části území krajiny, jsou zčásti zalesněny a dřevo z lesů je užíváno pro otop i stavební účely hřebčína a ohrazení pastvin.

Tyto přírodní podmínky byly využity pro vyšlechtění a následný udržovací chov takového typu koní, který vykazuje znaky impozantního, vzhledově mohutného a v celkovém zjevu reprezentativního koně – **galacarrossiera** – určeného k tahání velkých a těžkých zdobných kočárů, využívaných při ceremoniálech rakouského Habsburského dvora snažícího se pompou a nádherou vyrovnat dvoru španělských Habsburků a královskému dvoru francouzskému.

Je důvodné předpokládat že, vzhledem k rozsahu Habsburské říše v 17. stol., kdy chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v krajině začal a kdy se ve dvorní etiketě řídil dvůr rakouských Habsburků etiketou panující na španělském dvoře, a dále vzhledem k tomu, že evropské panovnické domy vzhlížely i k francouzskému dvoru jako vzoru nádhery a výjimečného postavení panovníka, že se minimálně od těchto dvou panovnických dvorů, tj. španělského a francouzského, přímo či nepřímo, šířily i vzory užívání, a tedy i chovu a výcviku ceremoniálních kočárových koní – barokních galacarrossiérů vhodných pro tažení těžkých slavnostních kočárů. Původní španělští koně tento požadavek císařského dvora na záprah do slavnostních kočárů nenaplnovali. Nejvyšší dvorní štolba i zkušení správci dvorských habsburských hřebčínů záhy poznali, že půdní a klimatické podmínky krajiny a od nich závislá kvalita krmiv spolu s promyšleným genetickým výběrem a kombinací vybraných plemen umožní vyšlechtění požadovaného plemene v optimálním čase.

V poměrně krátké době byl ustálen typ silného a mohutného galacarrossiera – starokladrubského koně. Starokladrubský kůň má silnou kostru, klabonosou (v profilu klenutou) hlavu, v prsou je široký, v hrudníku přiměřeně hluboký a má odolná kopyta. Vrozené vlastnosti starokladrubského galacarrossiera byly výcvikem zdokonalovány tak, aby koně byli schopni specifického pohybu vhodného pro ceremoniální příležitosti, tj. klusu se zvedáním hrudních končetin do výšky v požadovaném rytmu. Spolu se svým majestátným vzezřením, bohatou hřívou a specifickým pohybem hrudních končetin v klusu byl tak vysoce vhodný pro záprah do reprezentativních kočárů nejvyšších společenských elit a byl již od počátku 17. století ozdobou osmispřeží, která byla užívána jako součást španělského ceremoniálu císařského Habsburského dvora. Osmispřeží (počet koní byl stanoven různě, podle stavovského postavení, jen císař mohl používat osmispřeží) a galacarrossy musely v pompézním ceremoniálu dosáhnout harmonického a impozantního zjevu a pohybu, odpovídajícího postavení panovníka.

K ceremoniálním účelům bylo až do roku 1918 ve dvorních stájích ve Vídni trvale ustájeno 36 starokladrubských hřebců, polovina běloušů a polovina vraníků. K záprahu se používali výhradně hřebci, protože jsou větší a jejich vzhled harmonicky spoluvytvářel pompu a eleganci slavnostního spřežení v ceremoniálech. Při péči, které se hřebcům ve dvorní službě dostávalo a při jejich vytižení se odhaduje, že sloužili v záprahu až 15 let. Poté se do kladrubského hřebčína vraceli jako praxí odzkoušení plemeniči (pepiniéři), aby uchovali požadované vlastnosti starokladrubského koně. Místo nich byli každý rok z krajiny ke dvoru odesíláni 2–4 mladí (pětiletí), pro záprah do ceremoniálního kočáru již vycvičení, hřebci.

S ohledem na shora uvedené početní požadavky císařského dvora muselo být v krajině chováno cca 50 plemenných klisen obou barevných variant. V průměru se každoročně narodilo kolem 30 hříbat, z toho kolem 15 hřebečků a stejný počet klisniček. Po zohlednění ztrát v odchovu přicházelo v úvahu pro výběr na dodávky do císařských stájí ve Vídni 6–9 hřebců a z nich byli vybíráni 2–4 nejlepší. Vedle chovného stáda starokladrubského koně bylo v krajině chováno ve stejném počtu stádo polokrevných koní s cílem produkovat kočárové (nikoli ceremoniální) i jezdecké koně pro běžnou službu u císařského dvora a pro zabezpečení běžných provozních potřeb hřebčína.

Celkový počet koní chovaných v krajině se při součtu obou kategorií koní pohyboval mezi 350–400 ks koní. Při výměře 680 ha luk a pastvin s průměrným výnosem 2,5 tun sena na 1 ha byla celková roční produkce sena okolo 1 700 tun, což přesně plně pokrývá spotřebu píce pro 350–400 ks koní.

Na základě tohoto specifického funkčního využití pro ustálenou velikost stád se ustálila i plošná velikost krajiny a její základní členění na pastviny, louky (na seno), ornou půdu (jadrné krmivo pro koně) a lesy (dřevo pro stavby a ohrazení a otop), jež je popsáno na jiných místech v této kapitole. Hranice takto plošně stabilizované krajiny na základě její funkce a počtu koní se stabilizovala v 90. létech 19. století. Této v historii stabilizované hranici odpovídá i hranice zapsané krajiny. Proto jsou v takto vymezeném území, tedy v krajině, obsaženy všechny komponenty (atributy), tj. stavby, cesty, pastviny, louky, lesy, atd. a jejich vztahy, nezbytné pro historicky zděděný chov a výcvik kočárových koní, a všechny komponenty (atributy) její kompozice (o nich viz níže), vzniklé během jejího vývoje.

Krajina pro chov kočárových koní se nachází v říční nivě na pravém břehu řeky Labe, tedy v rovinnatém terénu s pozůstatky mrtvých říčních ramen, od níž je však téměř izolována porosty stromů. Hladina současné řeky se neprojevuje v komponovaných scénériích. Pozůstatky lužního lesa, až na jeho určitou část navazující přímo na řeku, se staly základem parku Mošnice.

Na ten na severu navazuje pás luk a pastvin uzavřený ze severní strany lesem s převahou jehličnanů (borovice lesní – *Pinus sylvestris*, borovice vejmutovka – *Pinus strobus*, listnáče), nacházejícím se na mírně vyvýšené písčité terase. Les tvoří pozadí komponovaným scénériím.

Do tohoto základního členění krajiny na 3 pásy: pás s převahou bylinného porostu lemovaný pásy se skutečnou nebo zdánlivou převahou dřevin, je vloženo unikátní uspořádání krajiny, které jedinečným způsobem sděluje její účel a vytváří okrasný statek – ferme ornée.

Organizace založená pro chov kočárových koní – Národní hřebčín Kladruby nad Labem – hospodaří ve třech základních střediscích – dvorech Kladruby nad Labem, Františkov a Josefov. Budovy dvorů vytváří tři těžiště základní kostry uspořádání krajiny, která je založena na monumentálních, hlavně lipových alejích. Nejdelší z nich, Selmická alej, dlouhá 3,2 km míří k bráně dvora Františkov, dále pokračuje 0,75 km dlouhou topolovou alejí k západní hranici statku, kde se alej ztrácí ve středověké cestě, Řečanská je dlouhá 1,5 km, Semínská 0,25 km, topolová Koleská 0,4 km, Kaštánka 0,9 km, dubová 0,6 km. Aleje v území zapsaného statku návštěvníkovi připomenou tzv. císařské aleje, vysazované obecně v habsburské monarchii od vlády císaře Karla VI. podél hlavních zemských cest – císařských silnic. Přímočaré aleje, kombinované v blízkosti dvorů se stříhanými ploty upomínají na uspořádání krajiny ve velkolepých projektech krajinných a urbanistických úprav podle zásad André Le Nôtre (např. Versailles, Blenheim Palace, Zámky Augustusburg a Falkenlust v Brühl, v Casertě, Petrohradu a Petrodvorci).

Aleje Řečanská, Selmická a osa k Josefově vybíhají ze vstupu do hlavní stáje klisen a hřebců dvora Kladruby nad Labem. Ten představuje hlavní kompoziční uzel celého statku. Ohniskem kompozice tedy není, jako ve výše uvedených příkladech z jiných zemí, brána zámku či paláce, ač je císařský zámek součástí stavebního dvora v Kladrubech nad Labem, ale vstup do stájí. Také tradiční cour d'honneur se nerozkládá před budovou zámku či paláce na jeho ose, jak je zvykem u barokních nebo klasicistních konceptů, ale je tvořen nádvořím, jehož hlavní osa prochází Řečanskou branou na ohnisko patte d'oise, které je v bráně do centrálního stájového dvora, a je vymezeno hospodářskými budovami stájí, jižním křídlem s Řečanskou branou, v němž je kočárovna a postrojovna, a řadou lip, za níž je skryta budova zámku. Formální struktura krajiny tak kompozičními prostředky jasně vyjadřuje svůj chovatelský účel i významovou hierarchii prvků v krajině včetně stavebních a uměleckých objektů. Tato akcentace chovatelského účelu krajiny je navíc vyjádřena i tím, že hmota císařského zámku nijak nedominuje areálu dvora v Kladrubech nad Labem, a to ani výškově, ale je ve struktuře hmot celého tamního dvora z vizuálního hlediska spíše sekundární.

Stojíce v centrální bráně středového stájového dvora v Kladrubech nad Labem při pohledu ven, podporuje uspořádání budov vymežujících cour d'honneur princip kompozice krajiny typu patte d'oise: střední osa (Řečanská alej) procházející Řečanskou branou v jižním křídle, původně flankovanou dvojicí topolů vlašských (*Populus nigra Italica*), pokračuje navazující lipovou alejí a končí v „nekonečnu“, pravá, východo-západní osa (Selmická alej) procházející boční branou se dvěma bílými pilíři, pokračuje navazující lipovou alejí a končí rovněž v „nekonečnu“. Levá osa, dodnes v krajině vytyšitelná, byla narušena pozdější, nicméně historickou stavbou stáje Paddock a s ní souvisejícími ohradami, a výsadbou; pohled do zeleně zámecké zahrady však vytváří dostatečný pocit rovnováhy této symetrické kompozice.

Nádvoří dvora Kladruby nad Labem je vymezeno klasicistními budovami stájí, řadou lip před zámkem a kostelem (po 1850) s jednotnými světle šedozelenými fasádami se zdůrazněnými bílými prvky a červenými střechami z pálené krytiny. Budovy stájí a křídla se vstupní branou jsou maskovány výsadbou stromů, budova zámku dokonce ustupuje do druhého plánu až za řadu stříhaných lip, takže na tomto prostranství vyniká jen stavba kostela sv. Václava a

Leopolda, výška jeho lodi však nepřesahuje hřeben střech hlavních budov vlastního stájového areálu.

Součástí areálu dvora Kladruby nad Labem jsou původní domy pro ubytování zaměstnanců upravené ve stylu odpovídajícím stájovým budovám a hřbitov s barokní hřbitovní kaplí Povýšení sv. Kříže. Hřbitovní kaple je nejstarší, téměř intaktně dochovanou stavbou kladrubského areálu z doby baroka, čemuž odpovídá i její barevná odlišnost (terakotový svrchní nátěr omítky). Tyto stavby jsou však od kompozičně aktivních částí krajiny opticky odstíněny.

V intimním prostředí dvora Kladruby nad Labem se dále projevuje elegantní věžová stavba funkcionalistické vodárny, barevně sjednocená s ostatními budovami dvora, představující další projev ducha ferme ornée, panujícího v areálu i ve 20. století; v kompozičně aktivních částech krajiny se však pohledově neuplatňuje.

Selmická alej zdánlivě končí monumentální stavbou dvora Františkov. Její osa však dále prochází symetricky situovaným portálem vstupní budovy, pokračuje skupinou stromů uprostřed nádvoří vysázených tak, aby osu lemovaly, a vybíhá další alejí do krajiny pastvin západním směrem za dvorem, kde končí v „nekonečnu“.

Podobně jako ve dvoře Kladruby nad Labem je i architektura budov dvora Františkov záměrně nenápadná, přestože jde o stavbu hmotově srovnatelnou se stáji ve dvoře v Kladrubech nad Labem a svým účinkem za jiných podmínek monumentální. Tlumená světlá šedozelená fasáda se střídavými bílými zdobnými prvky, nad ní červené střechy z pálené krytiny, to vše částečně skryto stromořadími respektuje důsledně uplatňovaný vzorec vzhledu a působení architektury všech dvorů v krajině. Tento vzorec respektuje i třetí dvůr – Josefov, k němuž původně směřovala třetí osa patte d'oise. Na rozdíl od předchozích dvorů však nejde o monumentální architekturu, spíše o stavení blízké sousední vernakulární architektuře polabských vesnic, jehož rozměry respektuje i drobné měřítko sousedních úprav krajiny.

Základem krajiny jsou plochy s travními porosty, zejména louky a pastviny s charakteristickou vegetací obnovující se samovýsevem. Na loukách jsou autochtonní travní společenstva schopná produkovat velké množství sena, tj.: kostřava luční (*Festuca pratensis*), bojínek luční (*Phleum pratense*), lipnice luční (*Poa pratensis*), psineček veliký (*Agrostis gigantea*), jílek vytrvalý (*Lolium perenne*), psárka luční (*Alopecurus pratensis*) s příměsí kvetoucích bylin. Na pastvinách rostou autochtonní travní společenstva snášející pastvu a sešlapávání – jílek vytrvalý (*Lolium perenne*), kostřava červená dlouze výběžkatá (*Festuca rubra*), kostřava luční (*Festuca pratensis*), lipnice luční (*Poa pratensis*), bojínek luční (*Phleum pratense*), jetel plazivý (*Trifolium repens*). Součástí bylinných porostů jsou i pole, produkující další potřebné složky výživy kočárových koní (oves, ječmen) a vnášející do obrazu krajiny proměnlivý sled barev a textur, odlišný od ročního rytmu vytrvalých porostů, který se každoročně opakuje.

Pastvinami a loukami protékají přirozené vodoteče (Strašovský potok a jeho přítoky) a rovnocenně významné uměle vybudované zavodňovací a odvodňovací kanály (z nichž páteřní je Kladrubský náhon z doby baroka). Pro vzhled krajiny je z nich nejdůležitější Strašovský potok, napřímený po roce 1821 do podoby kanálu protínajícího Selmickou alej v úhlu cca 45°, typickém pro hvězdy (étoile) francouzských zahradních a krajinných úprav. Samozřejmě klíčovým prvkem ve vzhledu krajiny je zeleň, která doprovází soustavu přirozených i umělých vodotečí. Tato soustava je existenciální podmínkou pro vzhled a naplňování účelu krajiny.

Do bylinného porostu jsou situovány dva typy výsadeb dřevin: přímá stromořadí (v duchu klasicistního přístupu ke krajině) a v kontrastu k nim malebné skupiny a porosty, malebně vedené aleje a malebně rozmístěné solitéry (v duchu romantického přístupu ke krajině).

Struktura liniových výsadeb v krajině je hierarchizována. Na monumentální lipové aleje (struktura prvního řádu) navazují liniové výsadby stromů, které v uspořádání krajiny vytvářejí organizační a kompoziční strukturu nižšího řádu: jsou to jednak stromořadí ohraničující téměř pravoúhlé pozemky pastvin podél Selmické aleje a dále jabloňové aleje lemující cesty v okolí dvora Josefov (a dále se opakující v západní části statku u parku Mošnice).

Všechny typy liniových výsadeb naplňují záměr vybudovat ferme ornée, přičemž plní jak kompoziční (viz níže), tak účelovou i funkci – lipové aleje slouží pro výcvik kočárových koní v zápřahu, stromořadí poskytují stín pasoucím se koním a chrání je před silným větrem, jablka doplňují jejich krmnou dávku.

Nejdělsí jabloňová alej (1,4 km) vybíhá z bodu označujícího polovinu Řečanské aleje a běží k východu až na hranici statku. Z místa, zdůrazněného umístěním barokní sochy sv. Jana Nepomuckého u vodoteče – barokního Klarubského náhonu, vybíhá další jabloňová alej, aby se po 0,5 km spojila s alejí prve zmíněnou. Ze stejného místa dále vybíhá monumentální lipová Koleská alej v délce 0,75 km (posléze vytváří obchvat dvora Kladruby nad Labem) a je též prořata topolovou (*Populus nigra* 'Italica') alejí rovnoběžnou s alejí Selmickou. Aleje a stromořadí a liniová zeleň u Klarubského náhonu tak vytvářejí šestipaprskovou hvězdu (étoile) se středem u sochy sv. Jana Nepomuckého, díky níž se v okolním území zapsaného statku vyskytuje výrazná struktura trojúhelníkových (ostroúhlých) pozemků pastvin. Průhledy alejemi, vytvářejícími tuto hvězdu, nejsou zaměřeny na žádné architektonické nebo umělecké dominanty, končí v „nekonečnu“, buď stavby úplně mizí, nebo procházejí otevřenými branami staveb skrytých korunami stromů.

Trojúhelníkové pastviny vytvářejí zjemnělou strukturu pozemků, na kterou navazují drobné pastviny u dvora Josefov.

Izolační liniové výsadby stromů mezi pastvinami navozují dojem cabinetů (cabinet de verdure) v bosquitech francouzské zahrady. Tyto cabinety nemají, na rozdíl od francouzských zahrad, účel pouze estetický, popř. zábavní. Slouží jako pastviny v promyšleném, funkčně určeném souboru. Návštěvníkovi, který nezná pravidla provozu hřebčína, a při pohybu alejí (alejemi) nahlíží do jednotlivých „cabinetů“, se překvapivě v nich objevují koně, většinou bílí, někdy černí. Pohled do cabinetů s malebnými skupinami stromů (clumps) v jejich interiéru a pasoucími se koňmi připomíná pohled do anglického parku. Clumps jsou tvořeny skupinami autochtonních dřevin – dubů (*Quercus robur*), lip (*Tilia cordata* a *Tilia platyphyllos*) a jasanů (*Fraxinus angustifolia*). Tato kombinace principů francouzské a anglické zahrady je unikátní.

Bílé ohrady lemující hlavní aleje a ohrazující pastviny dále zvyšují pocit řádu v krajině, rovněž tak i stejné bílé ohrady chránící skupiny stromů (clumps) v pastvinách (cabinetech) před sešlapáváním a okusem.

Základním smyslem liniových výsadeb je uspořádání krajiny na pastevní dílce odpovídající proměnným potřebám stáda (pastvina pro klisny, pro klisny s hříbata, pro hříbata, pro jednotlivé hřebce) tak, aby pastvin bylo tolik, že je lze při pastvě plynule střídat, aby každá poskytovala dostatek píce a nedocházelo k jejich poškozování, ani ke strádání koní.

Linové výsadby organizující krajinu na dílce navíc působí jako větrolamy a stínění, které je velmi významné pro pasoucí se koně na pastvinách, podobně jako clumps na pastvinách, a v alejích pro koně ve výcviku v zápřahu.

Liniové výsadby však do krajiny vnášejí také řád a vytvářejí osově scenerie srovnatelné s kompozicemi francouzských krajinných úprav.

Vedle sochy sv. Jana Nepomuckého, ochránce před utonutím, situované symbolicky u Kladrubského náhonu, jsou v krajině rozmístěny další barokní sochy v duchu dobové katolické víry v ochrannou moc světců: socha sv. Donáta, ochránce dobytka a úrody před krupobitím, blesky a morem, dohlíží v Kladrubech nad Labem na bezpečí hřebčína; socha Anděla Strážného připomíná zázračnou záchranu dítěte ztraceného Na Jelenišťatech; socha Panny Marie Bolestné u zámeckého kostela v Kladrubech nad Labem připomíná první kapli v Kladrubech nad Labem a socha sv. Gotharda u dvora Starý Kštít při cestě k Týnci nad Labem chrání stáje a stáda před přírodními pohromami.

Asi v poslední čtvrtině délky Řečanské aleje (od vstupu do hlavní stáje) odbočuje na západ malebně vedená cesta lemovaná alejí dubů červených (*Quercus rubens*), tzv. Wolfova alej, rozměry srovnatelná s alejemi lipovými, prochází parkem Mošnice a končí cestou lemovanou ze západu stromořadím starých hlavatých vrb (*Salix viminalis*), která protíná Selmickou alej u hájenky u Selmických vrat.

Park Mošnice je výjimečným romantickým krajinářským parkem. Základem jeho kompozice jsou původní porosty lužního lesa (*Quercus robur*, *Ulmus laevis*, *Tilia cordata*, *Populus nigra*, *Prunus padus*) a dochované meandry neregulovaného Labe.

Park Mošnice začíná alejí dubů červených. Alej končící můstkem, z něhož se otevírá pohled na vodní hladinu vzniklou ze slepého ramene řeky. Jediná zpevněná cesta parkem je dále vedena ve velkoryse jednoduché a přitom elegantní esovce skládající se z pouhých dvou oblouků, přičemž ten pravotočivý má poloměr asi 300 m. Poloměr byl určen účelem cesty, jež nesloužila procházkám, ale byla určena pro jízdu kočárem. Pro rychlost jízdy kočáru byl ostatně okolní park komponován. Kolem cesty se vějířově otevírají působivé přírodně krajinářské scenerie, respektující doporučení soudobé literatury zaměřené na využití malířské perspektivy v kompozici krajinářského parku. Použití principů malířské kompozice v krajinářské tvorbě spočívá v záměrných výsadbách barevných dřevin v průhledech tak, aby byla vytvořena iluze většího (hlubšího) či menšího (kratšího) prostoru podle konkrétního kompozičního úkolu. Např. výsadby namodralých jehličin v závěru průhledu vyvolávají pocit větší hloubky prostoru, výsadby temných jehličnanů se zdají být také vzdálenější.

Promyšleným sesazením dřevin lze vytvořit iluzi kopce či údolí, jehož účinek se zvýší zrcadlením výsadeb na vodní hladině správně umístěné vodní plochy atd. Malířskou perspektivu využíval poprvé na světě ve své krajinářské tvorbě Ernst hrabě Silva-Tarouca při zakládání Průhonického parku. S její pomocí vytvářel prostorové iluze, srovnatelné s prostorovými iluzemi Giana Lorenza Berniniho (náměstí sv. Petra ve Vatikánu) nebo André Le Nôtre ve Vaux-Le-Vicomte nebo ve Versailles), kteří ale prostorových iluzí (tzv. perspective ralentie, anamorphosis) dosahovali prostřednictvím využití principů geometrické perspektivy. Silva-Tarouca byl prvním krajinářským architektem, který měl, na rozdíl od svých předchůdců, k realizaci prostorových iluzí odpovídající sortiment dřevin. Tato doporučení byla v parku Mošnice tvůrčím způsobem rozvinuta a realizována v ojediněle výjimečné a odjinud zcela neznámé podobě. Cestu lemují solitéry vzácných dřevin (*Ginkgo biloba*, *Picea breweriana*, *Juniperus virginiana*, *Platanus acerifolia*), malebné solitéry akátů (*Robinia pseudoacacia*), a *Robinia pseudoacacia* 'Tortuosa', smutečního jasanu (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') a pozoruhodné kombinace dřevin v malých skupinách s vysokou rozmanitostí kombinací. Ty začínají u jednoduché kombinace zelených a červených buků (*Fagus sylvatica* a *Fagus sylvatica* 'Atropunicea') a končí kontrastními kombinacemi smrku ztepilého (*Picea abies*), habru obecného (*Carpinus betulus*) a jírovce maďalu (*Aesculus hippocastaneum*). Z cesty se otevírají vyhlídky nahoře otevřené nebo vyhlídky záramované vodorovnými větvemi dubů. Míří na další zajímavé solitéry nebo skupiny.

Po vzoru Průhonického parku využívá kompozice parku Mošnice všech nástrojů malířské perspektivy a prosvětluje scénérie parku různými valéry od žlutozelených kvetoucích lip nebo světle zelených vrb, přes bělavé koruny rozkvetlých kaštanovníků setých (*Castanea sativa*) až po bílé koruny rozkvetlých jírovců (*Aesculus hippocastaneum*), katalp (*Catalpa bignonioides*), vzácné hrušně Tatarovy nebo lip stříbrných (*Tilia argentea*) a topolů bílých (*Populus alba*) v kontrastu s temnými skupinami smrků ztepilých (*Picea abies*), javorů (*Acer platanoides* 'Schwedleri') a buků (*Fagus sylvatica* a *Fagus sylvatica* 'Atropunicea').

Důležitou roli hrají v kompozici parku slepá říční ramena řeky Labe zajišťující zrcadlení promyšleně uspořádané barevnosti zeleně. Kompozice počítá s proměnlivostí vegetace během dne a během roku. Tvůrce parku sesadil dřeviny tak, aby kontrastně působily po celý rok, což lze demonstrovat na uvedené skupině smrk ztepilý + habr obecný + jírovec maďal, nebo aby vytvářely rozdílné obrazy ráno, v poledne nebo večer při pohledu na stejnou scénérii.

Zcela mimořádné je použití javoru klenu, jeho pestrolisté odrůdy *Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'. V parku se vyskytuje v několika solitérech, pokaždé zasazených do jiných scénérií tak, aby krása stromu vynikla někdy před kontrastním pozadím (např. načervenalé temnolistý javor *Acer platanoides* 'Schwedleri'), jindy izolovaně, aby slunce mohlo rozžářit jeho korunu. Ani v anglických parcích nebo v parcích na kontinentu ve Worlitz, Postupimi nebo Muskau se stejná kompoziční situace nevyskytuje.

Jižně od cesty se otevírají pohledy do luk osázených vcelku pravidelně rozmístěnými solitérami (styl gardenesque) zajímavých, zhruba stejně vysokých stromů (*Picea pungens*, *Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii', *Fraxinus angustifolia*, *Quercus robur*, *Quercus rubens*), vytvářejících proměnlivé barevné spektrum, jehož barvy se podle ročního období mění a při pohybu návštěvníka po cestě se díky vzdálenostem mezi stromy také mění vztahy mezi jejich barvami a texturami od kontrastu k harmonii. Na opačné straně je situována scénérie dalšího parkového jezírka zrcadlicího okolní porosty. V jihozápadní části parku se vyskytují nejstarší duby pocházející z původních břehových porostů řeky Labe. Východ z parku uzavírá pohled do korun dvojice červených buků (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), jež se promítají před jabloňovou alejí, reminiscencí na uspořádání krajiny ve východní části statku. Za ní už je vidět Selmická alej, která v tomto kolmém pohledu tvoří pozadí scénérie.

V parku Mošnice se, na rozdíl od dobových paralel krajinářských parků, nevyskytuje žádná drobná architektura nebo socha, jeho krása je založena na promyšleném uplatnění vlastností dřevin a práci se světlem.

Severně od pásu pastvin za jírovcovou (*Aesculus hippocastanum*) alejí Kaštánka leží převážně jehličnatý les, funkčně vázaný na provoz hřebčina (zdroj dřeva pro ohrady, stavby, topivo), jehož jednotlivé úseky jsou ortogonálně uspořádány do dílců ve velikosti podobné pozemkům pastvin v klasicistní části krajiny. Obdobně je organizována síť lesních cest sloužících k výcviku koní. Rovnoběžně se Selmickou alejí běží lesem průsek zvaný Dlouhá alej (3,5 km), využívaný k výcviku v zápřahu. V ortogonálním rastru lesních úseků je výrazně patrná stará cesta, směřující od středověku k obci Hlavečnick, která končí v místě někdejších Hlavečnických vrat. Obdobně, v lese, na východním okraji zapsaného statku, se Semínská alej mění v průsek lesem (celkem 0,5 km), aby u Semínských vrat dále pokračovala jako lipová alej do ochranného pásma krajiny.

Lesní porost tak vlastně vytváří negativní otisk pastevní části krajiny: místo „prázdných“ dvourozměrných dílců pastvin a luk jsou trojrozměrné hmoty porostů, místo liniových výsadeb „prázdné“ průseky, vše však podle stejného vzorce přístupu (ferme ornée), tedy s cílem dosáhnout co nejefektivněji užívaný les esteticky srovnatelný s navazující, klasicistně upravenou pastevně luční částí krajiny.

V krajině zapsaného statku leží dvě vesnická sídla, Kladruby nad Labem a Selmice. Jejich obyvatelstvo bylo vždy spjato s prací v hřebčíně (krmení a uklízení stájí, připouštění hřebců, porody hříbat, práce v dílnách hřebčína apod.), s péčí o krajinu včetně lesů (sekání luk a sušení sena, orba a sklizeň na polích, ošetřování ovocných stromů a zeleně v alejích, údržba vodotečí, těžení dřeva v lesích a výsadba lesních stromů atd.) a s výcvikem koní. U části obyvatelstva je tomu tak dosud. Vztah mezi obyvatelstvem a hřebčínem je natolik těsný, že dodnes slouží hřbitov areálu dvora v Kladrubech nad Labem jako obecní hřbitov, ač je jeho správcem Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem stejně, jako tomu bylo v císařských dobách, nebo, v případě zámeckého kostela sv. Václava a Leopolda v Kladrubech nad Labem sloužícího dodnes pro bohoslužebné účely místním obyvatelům stejně jako v minulosti.

V obou obcích jde o vesnickou zástavbu převážně jedno až dvoupodlažními běžnými domky především z 19. a 20. století, na historickém půdoryse, která se svou výškovou hladinou a hmotami v krajině nijak zvláště neuplatňuje, a rostlou v souvislosti s potřebami hřebčína. Výjimkou je architektonicky cenný neogotický kostel sv. Vavřince³⁶ v Selmicích, ležící u staré cesty z Kladrub nad Labem. Kostel se pohledově uplatňuje mimo pohledové osy krajiny.

Svou výškovou hladinou se v krajině nijak neuplatňuje ani novodobá dočasná stavba pěstírny žampionů v Kladrubech nad Labem, která cíleně využívala koňského hnoje; tento ekonomický záměr se však nezdařil. Pokud by nadále sloužila svému účelu, byla by zajímavým dokladem vývoje hospodaření v krajině a využití i vedlejších produktů chovu koní.

Do území obcí zasahuje soustava monumentálních alejí, která logicky provazuje síť místních komunikací s extravilánem krajiny; intravilán obcí je však od krajiny opticky odcloněn zelení, mimo jiné zahrad při rodinných domech.

Dvůr Kladruby nad Labem se zámekem a kostelem³⁸ tvoří hmotově významnou dominantu obce Kladruby nad Labem a těžiště její návsi, která je hlavním nástupním prostorem do jeho areálu, na rozdíl od dvora Františkov, který je od obce Selmice vzdálen a izolován zelení.

Svým kompozičním uspořádáním, vyjadřujícím její užitkovou funkci, se krajina vždy kontrastně odlišovala a dosud odlišuje od okolní, obecně zemědělsky využívané krajiny. Do konce 1. poloviny 20. století měl rastr pastvin v cabinetech, luk a polí v krajině markantně jiné (větší) měřítko a pravidelnost (převážně ortogonální, případně triangulární) oproti struktuře pozemků za jejími hranicemi, kde krajinu tehdy tvořila soustava drobných pozemků polí.

Po násilné kolektivizaci v zemědělství, provedené komunistickým režimem v 50. letech 20. století, se situace obrátila. Okolní hony se tehdy mnohonásobně zvětšily, přičemž ale v krajině zůstala původní struktura zachována. Tato změna se projevila i v katastru pozemků.

Rastr dílců pastvin, luk a polí v krajině představuje však i nyní v porovnání s rozlehlými lány polí za jejími hranicemi, jež zůstaly zachovány i po proměně společenských vztahů v roce 1989, krajinnou strukturu drobného měřítka. Díky privatizaci a restitucím pozemkového vlastnictví se sice vlastnická struktura pozemků za hranicemi zapsané krajiny vrátila do stavu z roku 1948. Vlastníci jednotlivých drobných parcel, zachycených v katastrální mapě, však pronajímají půdu hospodářcímu subjektu, který jednotlivé pronajaté pozemky při jejich užívání slučuje do velkých celků, protože velké pozemky mu umožňují zvyšovat efektivitu zemědělské výroby. Proto, i když se proměnila vlastnická struktura v katastru pozemků za hranicemi zapsané krajiny, nezměnily se vizuálně ani velikostní, ani tvarové charakteristiky těchto pozemků. Skladba pozemků v okolí krajiny nebyla nikdy upravovaná podle zásad krajinářské kompozice, jde o běžnou zemědělskou krajinu.

Naopak, katastrální mapa krajiny je od počátku katastrálního mapování (1839) konstantní, velikost a skladba dílců v katastru je totožná se stavem ve skutečnosti. Částečně se katastrální mapa proměnila při založení krajinářského parku Mošnice, nicméně od té doby se nezměnila. Katastrální mapa a její podklady (indikační skica) je tak jedním z pramenů poznání dějin krajinářské kompozice krajiny a průkazem její odlišnosti od krajiny za jejími hranicemi.

Krajina je příkladem na kompozičním kontrastu komponovaného okrasného statku (ferme ornée) založeného ve dvou fázích – ve 20. letech 19. století (1. fáze) a o téměř 100 let později, na počátku 20. století (2. fáze), v němž je jeho hospodářsky plnohodnotný účel dokonale respektován a vyjádřen prostředky krajinářské architektury. Výjimečným způsobem se v ní snoubí principy velkorysých krajinných úprav v duchu vrcholných projevů francouzské zahrady (André Le Nôtre) provedených v 1. fázi, s principy anglického krajinářství ozvláštňujícími racionální klasicistní strukturu krajiny o malebné prvky clumps a vrcholícími v romantickém krajinářském parku (2. fáze) vytvořeným však na principech malířské perspektivy přenesených do tvorby zahrad disponující do té doby nebývalou šíří sortimentu pěstovaných rostlin. Genialita tvůrců a jim dostupných prostředků vytvořily utilitární krajinu, která ale přitom směle konkuruje genialitě autorů francouzské zahradní tvorby a v parku Mošnice i autorů zahradní tvorby anglické a německé díky aplikaci principů malířské perspektivy při tvorbě prostorových iluzí.